

Projekt Middeltalderlige Pottemagerovne

Af Jan Kock

1. Tre nye pottemagerovne

Den direkte årsag til denne publikation skyldes fundet af hele tre pottemagerovne fra middelalderen inden for ganske få måneder. Den første af disse ovne blev fundet i 1983 i den vestlige udkant af landsbyen Hellum i Østthimmerland. Kun nogle få måneder senere fremkom resterne af yderligere en ovn ved landsbyen Kragelund en snes kilometer nord for Silkeborg, og næsten samtidig dukkede endnu et pottemageri med ovne op ved landsbyen Barmer lidt vest for Nibe i Himmerland.

Fund af pottemagerovne hører ellers ikke til dagligdagen inden for middelalderarkæologien i Danmark. Hidtil havde man kun kendskab til to anlæg nemlig det store fund fra Farum Lillevang og komplekset fra Faurholm begge i Nordsjælland.

I forbindelse med undersøgelsen af de nye anlæg blev der taget kontakt til kollegaer, som havde erfaring inden for dette særlige fagområde for at få en så reflekteret undersøgelse af anlæggene som vel muligt. Netop det, at der kom tre fund så tæt på hinanden, gjorde, at det var muligt at få en dybere indsigt i anlæggenes strukturer.

Det bemærkelsesværdige ved de nye ovne var, at de var af forskellig konstruktion og desuden var anderledes end de to allerede kendte anlægskomplekser. Og så man ud i Europa, hvor der kendes ganske mange pottemagerovne fra såvel forhistorisk tid som

middelalderen, tegnede der sig konturer af lange håndværkstraditioner, som direkte eller mere indirekte var forudsætningen for et dansk håndværk.

2. Et forsknings- og publiceringsprojekt

Ovenstående tanker var baggrunden for iværksættelsen af et forskningsprojekt, der havde som mål at foretage en grundig dokumentation og analyse af de tre ovne og det fundne keramiske materiale. Man ville studere arkæologisk sammenligningsmateriale, indsamle etnografisk og etnologisk parallelmateriale i oversigtsform, udføre en række eksperimentalarkeologiske forsøg med rekonstruktioner af ovnene og den tilhørende keramik og endelig fremlægge det hele i en samlet publikation.

3. Deltagere i projektet

Projektet blev formuleret som et fællesprojekt mellem en række personer og de deltagende institutioner. Aalborg Historiske Museum, Skanderborg Museum, Forhistorisk Museum i Århus nu Moesgård Museum og Nationalmuseet deltog på lidt forskellig vis som parthavere i projektet.

For at gennemføre projektet herunder også den praktiske del nedsatte man en arbejdsgruppe. Denne blev sammensat af en broget skare personer med hver sin særlige baggrund. Aktiv i gruppen var museumsassistent Egon Hansen, Moesgård Museum,

Egon Hansen, leder af Rekonstruktionsafdelingen på Moesgård Museum, 1976. Egon Hansen var gennem flere årtier dynamisk leder af denne aktivitet på museet. Intet arbejdsområde eller håndværk faldt ham unaturligt, og hvis han ikke lige magtede det i første eller andet tag, blev han ved, til han kunne det og havde forstået processen. Mest systematisk og fuldført er uden sammenligning hans studium af væveteknikker, som han også fik publiceret på forbilledlig vis.

Også pottemageri og teglbrænding havde hans store interesse. Det blev blandt andet til et rekonstruktionsforsøg med fliseovnen fra Bistrup fra 1200-årene. Denne interesse for ovne, tegl og keramik gjorde, at han involverede sig stærkt og engageret i nærværende projekt Middelalderlige Pottemagerovne med al sin erfaring. Løbende under arbejdet med at bygge ovnene og foretage eksperimenter, skrev Egon en dagbog, som på fin vis giver et billede af et engageret menneske midt i arbejdet. Egon døde efter længere tids sygdom i 1989. Foto: Børge Venge.

museumsinspektør Morten Aaman Sørensen og museumsassistent Birgit Als Hansen, Nationalmuseet, museumsinspektør Helle Reinholdt, Skanderborg Museum, laboratorie föreståndare Anders Lindahl, Keramiska Forskningslaboratoriet, Lunds Universitet, Sverige, pottemagerne Jens Chr. Ørting, Annette Bibby, Rikke Barlebo og Inge Sell. Endvidere deltog ingeniør Hugo Rasmussen, og som koordinator af projekt og arbejdsgruppe Jan Kock.

Moesgård Museum stillede rundhåndet forsøgsområde og lokalefaciliteter til rådighed. For den eksperimentararkæologiske dels vedkommende var det af uvurderlig betydning, at en væsentlig del af de personer, som tidligere havde beskæftiget sig med praktiske eksperimenter inden for området her i landet, var deltagere i arbejdsgruppen.

Under arbejdet med at bygge ovnene og under selve brændingen deltog derudover en større gruppe personer, som hver på sin måde ydede deres bidrag til projektet. En stor tak til alle. Uden jeres hænder var vi ikke kommet så langt.

Ud over arbejdsgruppens indsats er der ydet væsentlige bidrag fra en lang række personer. Niels Abrahamsen, Geofysisk Institut ved Aarhus Universitet, Vagn Mejdahl, Nordisk Laboratorium for Termoluminescens, Risø, Kulstof-14 Dateringslaboratoriet, Nationalmuseet, Henner Bahnsen fra Danmarks Geologiske Undersøgelser og Kaare Lund Rasmussen, Nationalmuseets Naturvidenskabelige Undersøgelser.

Desuden var der etableret en uformel referencegruppe, som omfattede professor Else Roesdahl, Afdeling for Middelalderarkæologi, Moesgård, Aarhus Universitet, museumsdirektør Niels-Knud Liebgott, Rosenborgsamlingen og forsker Peter Molaug fra NIKU i Oslo.

4. Projektets økonomi

Projektets økonomi blev sikret ved en bevilling fra Statens Humanistiske Forskningsråd foruden rundhåndethed fra de involverede institutioner. Fra privat side havde projektet den glæde, at Randers Tegl ved direktør Piper donerede adskillige tons ler til bygning af ovnene. Leret blev leveret fra Hammershøj Teglværk og æltet i det rette forhold med sand på Sorring Lervarefabrik.

5. Publicering

Målet med publiceringen er at fremlægge et fagligt bearbejdet materiale, hvor der er gjort rede for ovnenes konstruktion og funktion samt deres kulturelle indplacering. Derudover er det i ovnene fundne keramiske materiale fremlagt og perspektiveret. Denne gennemgang af keramikken er væsentlig, da den giver et præcist og unikt billede af, hvad et bestemt pottemageri har produceret til en bestemt tid. Denne del vil blive fikspunkter i forståelsen af middelalderens keramik.

Publiceringen er disponeret på den måde, at alle deltagere i arbejdsgruppen, som ønskede det, har leveret deres bidrag til publikationen. Derudover er der bidrag fra en række andre personer, som har arbejdet med emnet. Denne publiceringsform gør, at der er mange flere faglige vinkler på materialet, end hvis det havde været én persons værk.

Af flere årsager har processen med at færdiggøre manuskripterne taget ganske lang tid. En del af forfatterne har afleveret deres manuskript for længe siden, således at der er et vakuum mellem tidspunktet for færdiggørelse af manuskript og publicering. Andre har afleveret betydeligt senere, og deres bidrag er derfor mere opdaterede.

Under publiceringsfasen er der ydet en god indsats af studerende Alice Madsen og et konstruktivt arbejde af sekretær Gerd Møller ved Afdeling for Middelalderarkæologi, Aarhus Universitet. Ligeledes har Sven Kaae højnet kvaliteten af langt de fleste tegninger.

Desuden har det været målet at bringe en samlet præsentation af alt dansk materiale på området fra middelalderen. Derfor indeholder publikationen også en fremlæggelse af ældre fund, samt af det der er kommet til siden, således at værket er fuldt dækkende på udgivelsestidspunktet.